

Στέλιος Μουζάκης, *Οί Βρυκόλακες* στους βυζαντινούς και μεταβυζαντινούς νομοκάνονες και στις παραδόσεις του ελληνικού λαού. Λαογραφική-ιστορική μελέτη. Βιβλιοπωλείο τών Βιβλιοφίλων. Ἀθήνα 1987, σελ. 173.

Βρυκόλαξ και δημ. *βρυκόλακας* ή *βρυκόλαξ*, *βρυκόλακας*, ως είναι ευρύτερον γνωστός, είναι νεκρός εξερχόμενος κατά την λαϊκήν αντίληψιν την νύκτα κυρίως εκ του τάφου και κακοποιῶν κατά προτίμησιν συγγενεῖς αὐτοῦ.

Τὴν ἔρευναν τοῦ ἐνδιαφέροντος τούτου λαογραφικοῦ θέματος μετ' ἀναδρομῆς εἰς παλαιότερας περιόδους τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας ἐπιχειρεῖ ὁ συγγραφεὺς Στέλιος Μουζάκης. Ἀναδιφῶν εἰς ἀρχαίους, βυζαντινοὺς και νεωτέρους συγγραφεῖς και ἔρευνῶν ἰδιαιτέρως νομοκάνονας τοῦ 14ου μέχρι τοῦ 18ου αἰῶνος ὁ σ. ἐξετάζει δοξασίας, προλήψεις και παραδόσεις τοῦ λαοῦ περὶ τῶν βρυκολάκων.

Οἱ ἐπιφαινόμενοι οὗτοι νύκτωρ νεκροὶ και ταρασσοντες τὴν γαλήνην και τὴν ἡρεμίαν τῶν περιλειπομένων ἀντιστοιχοῦν ἐν τινι μέτρῳ πρὸς τὰς *σκιάς* και τὰ *εἶδωλα καμόντων* τῆς ὁμηρικῆς ποιήσεως, ως πρὸς τὸν τρόπον δέ, τὸν ὁποῖον ἐμποιοῦν, ἀνακαλοῦν τὴν *μορμῶ* και τὸ *μορμολύκειον* τῆς ἀρχαιότητος.

Τὸ ἔργον διαιρεῖται εἰς ἕξ μέρη, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ δύο πρῶτα εἶναι ἐκτενέστερα και ἀναλυτικώτερα, τὰ δὲ ὑπόλοιπα συνοπτικώτερα. Εἰς τὸ πρῶτον μέρος ἐρευνᾶται ἡ παρουσία τῶν βρυκολάκων εἰς τὰς παραδόσεις, εἰς τὸ δεύτερον καταγραφαὶ και δοξασίαι εἰς βυζαντινοὺς και μεταβυζαντινοὺς νομοκάνονας, στιχουργήματα και ἐκκλησιαστικά κείμενα, εἰς τὸ γ' φυλακτήρια και ἀποτρεπτικά τῶν Βρυκολάκων, εἰς τὸ δ' οἱ βρυκόλακες εἰς τοὺς ἀρχαίους Ἑλληνας συγγραφεῖς και εἰς τὰ κλασσικά κείμενα, εἰς τὸ ε' αἱ διάφοροι ὀνομασίαι τῶν φασμάτων αὐτῶν και ἡ ἔτυμολογία τῆς λέξεως. Εἰς τὸ ἕκτον και τελευταῖον μέρος γίνεται ἀνακεφαλαίωσις και διατυποῦνται ὠρισμένοι παρατηρήσεις ἐκ τῆς ἱστορικῆς ἐπισκοπήσεως τοῦ ἀξιολόγου αὐτοῦ θέματος τῆς λαογραφίας.

Ἡ παρουσία τῶν βρυκολάκων εἰς τὰς παραδόσεις ἐξετάζεται διεξοδικῶς. Ἀνιχνεύονται τὰ αἵτια διὰ τὰ ὁποῖα ὠρισμένοι νεκροὶ βρυκολακιάζουν, ὁ χρόνος ἐμφάνισεως και ἐπιστροφῆς τῶν βρυκολάκων, ως και ὁ τόπος και ὁ τρόπος ἐμφάνισεως και ἡ μορφή τοῦ βρυκόλακα.

Βασικὴ αἰτία τῆς ἰδιότητος ἐνίων νεκρῶν νὰ μεταβάλλωνται εἰς βρυκόλακας εἶναι ἡ ἄμαρτία. Ἰδιαιτέρως βαρύνονται δι' αὐτῆς τῆς ἰδιότητος οἱ ἀφορισμῶ περιπεσόντες, συνεπεῖα τοῦ ὁποῖου τὸ σῶμα αὐτῶν παραμένει.

Ὁ σ. ἐξετάζει εἰς τὸ Β' Μέρος βυζαντινοὺς και μεταβυζαντινοὺς νομοκάνονας, στιχουργήματα και ἐκκλησιαστικά κείμενα, εἰς τὰ ὁποῖα ὑπάρχουν καταγραφαὶ και δοξασίαι περὶ βρυκολάκων. Τὸ παράδοξον τοῦτο φαινόμενον τῆς ἐπιφανείας νεκρῶν θεωρεῖται ὑπὸ τῶν ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων παγίς τοῦ διαβόλου, δι' ἧς ἀπατᾶ τοὺς ὀλιγοπίστους.

Οἱ νομοκάνονες εἶναι σημαντικὴ πηγὴ διὰ τὰς δοξασίας περὶ τῶν βρυκολάκων, ἀναφέρονται δὲ εἰς αὐτοὺς ἐπιτίμια και ἀφορισμοὶ ἐπιβαλλόμενοι εἰς τοὺς πιστεύοντας εἰς αὐτάς.

Ἡ παρουσία και ἡ μορφή τῶν βρυκολάκων μαρτυρεῖται εἰς τὰ δημοτικὰ τραγούδια και τὰ παραμύθια. Συγκινητικόν εἶναι τὸ Τραγούδι τοῦ νεκροῦ ἀδελφοῦ, τὸ ὁποῖον ἦδετο εἰς πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος και διεσώθη εἰς ἰκανὰς παραλλαγὰς. Σημαντικὴ εἶναι και ἡ μελέτη τοῦ Μενελάου Χριστοδοῦλου *Τὸ Γεφύρι τῆς Τρίχας*, εἰς τὴν ὁποῖαν δείκνυται ἡ σχέσις τῆς κυπριακῆς δημῶδους ποιήσεως πρὸς τὴν ἀκριτικὴν ἑλληνικὴν ποιήσιν.

Ἡ παρουσία τῶν βρυκολάκων μαρτυρεῖται και εἰς τὸν ἔντεχνον λόγον. Σπουδαῖα στοιχεῖα διὰ τὸ θέμα ὑπάρχουν εἰς τὸ διήγημα τοῦ Χρήστου

Χρηστοβασίλη « Ἡ ἄλυωτη ». Δραματική εἶναι ἡ παρουσία τοῦ βρυκόλακα εἰς τὸ ἱστορικὸν ποίημα τοῦ Ἀριστοτέλους Βαλαωρίτου «Θανάσης Βάγιας».

Ὁ σ. ἀνατρέχει εἰς τοὺς ἀρχαίους κλασσικοὺς συγγραφεῖς, ὅπου ὑπάρχουν παραδείγματα ὑπερφυσικῆς ἐμφανίσεως νεκρῶν, διὰ τὰ εὐρῆ βαθυτέρας ρίζας τῶν βρυκολάκων. Ἡ Νέκυια τοῦ Ὀμήρου ἀποτελεῖ βεβαίως τὸ ἀρχαιότερον κείμενον, ἀξιόλογα δὲ παραδείγματα ὑπάρχουν εἰς τὸν Ἡρόδοτον, τὸν Πλάτωνα καὶ ἄλλους συγγραφεῖς.

Ἡ ἐργασία τοῦ Στέλιου Μουζάκη διακρίνεται διὰ τὴν εὐρύτητα τοῦ περιεχομένου καὶ τὴν βιβλιογραφικὴν ἐνημέρωσιν. Ἐξετάζει μετὰ προσοχῆς τὸ σημειωτικὸν τοῦτο ἱστορικὸν καὶ λαογραφικὸν θέμα, τὸ ὅποιον μαρτυρεῖται κυρίως ἀπὸ τοῦ ἐ' αἰῶνος, εἰς μικρότερον δὲ βαθμὸν ὑπάρχει εἰς τὴν πρῶμον χριστιανικὴν καὶ τὴν βυζαντινὴν περίοδον, αἱ βαθύτεραι ὅμως ρίζαι αὐτοῦ ἀνάγονται εἰς τὴν κλασσικὴν ἀρχαιότητα.

Ἄς ἐπιτραπῆ νὰ διατυπώσωμεν ὀρισμένα παρατηρήσεις ἐκ τῆς προσεκτικῆς ἀναγνώσεως τοῦ βιβλίου.

Σελ. 74 47R, σελ. 75 Φ 89 νὰ λειτουργήσουν καὶ νὰ ὑψώσουν καὶ παναγίαν: Νομίζω ὅτι ὁ συγγραφεὺς τοῦ νομοκάνονος ἐννοεῖ τὴν ὑψωσιν τοῦ τμήματος τοῦ ἄρτου τοῦ εἰς τὸ ὄνομα κειμένου τοῦ Χριστοῦ, ἀπὸ δὲ τῆς Κοιμήσεως καὶ τῆς Μεταστάσεως τῆς Παναγίας τοῦ εἰς τὸ ὄνομα αὐτῆς ἡγιασμένου καὶ οὐχὶ τὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας, ὡς φαίνεται ὑπονοῶν ὁ σ. (σελ. 74 σημ. 41, σελ. 84). Εἶναι τὸ ὑψωμα τῆς θείας λειτουργίας, εἰς ἣν ἀναφέρεται ὁ νομοκάνων. Πρβλ. Ὁρολόγιον τὸ Μέγα ... διορθωθέν... ὑπὸ Βαρθολομαίου Κουτλουμουσιανοῦ τοῦ Ἰμβρίου... Βενετία, 1876, σελ. 130 ὁ μέλλον ὑψῶσαι τὴν Παναγίαν μετὰ τῆς σχετικῆς ὑποσημειώσεως, καὶ λαβὼν τὴν Παναγίαν ἄκροις δακτύλοις τῶν χειρῶν, ὑποὶ αὐτὴν μικρὸν, ἰδὲ καὶ σελ. 353. Ταῦτα ἄλλως τε εἶναι σχετικὰ πρὸς ὅσα ὁ σ. γράφει περὶ ἀντιδώρου καὶ ἄρτου γενικώτερον ὡς ἀμυντηρίου κατὰ τῶν βρυκολάκων.— Σελ. 139 (καὶ ἀλλαχοῦ). Εἰς ὅσα γράφονται περὶ σταυροῦ ὡς φυλακτηρίου καὶ προστασίας κατὰ τῶν πονηρῶν πνευμάτων προσθετέα ἢ εὐλαβῆς συνήθεια τῆς τοποθετήσεως μικρῶν μεταλλίων σταυρῶν ἐπὶ τῆς στέγης τῶν οἰκιῶν, ἦτις ὑπάρχει εἰς πολλὰς πόλεις καὶ χωρία τῆς Ῥουμανίας. Εἷς τινος μάλιστα οἰκίας τοποθετεῖται εἰς τὸν κῆπον ἢ παρὰ τὴν αὐλόθυραν ξύλινος Ἐσταρωμένος μεγαλειτέρων διαστάσεων, ἀνάλογος πρὸς τὸν τοποθετούμενον εἰς τοὺς ναοὺς.— Σελ. 144. Θὰ ἔδει νὰ γραφῆ σαφέστερον ὅτι εἰς τὰς περιγραφὰς τῶν ἀρχαίων γίνεται λόγος περὶ πορφυρῶν ἐνδυμάτων, διὰ τῶν ὁποίων ἐκάλυπτον τοὺς νεκροὺς. Περὶ πορφυροῦ χιτῶνος, tunica purpurea, γίνεται λόγος καὶ εἰς τὴν Δωδεκάδελτον κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Κικέρωνος, Leg. II 59.

Σελ. 145. Εἰς ὅσα γράφονται περὶ τοῦ λαλήματος τοῦ πετεινοῦ παραβλητέα ἢ θυσία ἀλέκτορος πρὸς τὴν Νύκτα, ὡς τιμωρία, διότι διὰ τοῦ ἐθωينوῦ λαλήματος διώκει αὐτὴν καλῶν τὴν θερμὴν ἡμέραν

Nocte deae Nocti cristatus caeditur ales,

quod tepidum vigili provocet ore diem

(Ov., Fasti I 455-456).

Σελ. 151-152. Πρὸς τὴν παρ' Ὀμήρω θυσίαν τοῦ Ὀδυσσεὺς εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ Ἄδου, καθ' ἣν αἱ ψυχαὶ τῶν ἀποφθιμένων ἔπινον ἐκ τοῦ αἵματος τῶν θυομένων ζῶων, παραβλητέα ἢ θυσία τοῦ Αἰνείου κατὰ τὴν κατάβασιν αὐτοῦ εἰς Ἄδου, Verg., Aen. V 736-737 (πρβλ. 94 κ.έ.), VI 38 κ.έ., 153, 243 κ.έ. 305 κ.έ.— Σελ. 152 σημ. 16 ἀντὶ Ἰλιάδα γρ. Ὀδύσσεια.— Σελ. 153 στ. 2 ἀντὶ Ἐρ γραπτέον Ἡρός. Αὐτόθι στ. 26 κ.έ. πρὸς τὴν παρ' Ἡροδότῳ διήγησιν περὶ τοῦ νεκροῦ ἥρωος Ἀστραβάκου, τοῦ βασιλέως τῆς Σπάρτης Ἀρίστωνος καὶ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ παρουσιάζει ἀξιοσημείωτον ἀναλογίαν παράδοσις ἐξ Ἀνωπώλεως Σφακιῶν

περὶ τοῦ Καταχανᾶ καὶ τῆς γυναικὸς (Νικολάου Πολίτου, Παραδόσεις Α΄ σελ. 592-593, ἀρ. 960).— Σελ. 152-153 (καὶ ἀλλαχοῦ). Καλὸν εἶναι τὰ κύρια ὀνόματα νὰ παραμένουν ἀμετάβλητα. Τὰ ὀνόματα τῶν ἀρχαίων καὶ μάλιστα τῶν συγγραφέων δεόν νὰ μὴ μεταβάλλωνται, ἀλλὰ νὰ γράφωνται ὡς ἐκαλοῦντο οὗτοι ἐν ζωῇ καὶ ὡς τυγχάνουν γνωστοὶ ἐν τῇ διεθνεί βιβλιογραφίᾳ καὶ τῇ ἱστορίᾳ γενικώτερον. Ἄλλως τε ὁ σ. ἀλλαχοῦ γράφει ὀρθῶς *Πλάτων* (σελ. 153 σημ. 20, 21 κ.ά., ἀντιθέτως *Πλάτωνας* σελ. 152 ἐν τέλει). - Σελ. 157-162. Τὰ κατὰ τὰς διαφόρους ὀνομασίας καὶ τὴν ἐτυμολογίαν τῆς λέξεως *βρυκόλακας* ἐγράφησαν συνοπτικῶς καὶ ἴσως κάπως ἐσπευσμένως. Ἡ στενότης αὕτη φαίνεται καὶ εἰς τὴν σύντμησιν τῶν γεωγραφικῶν ὄρων, εἰς τοὺς ὁποίους ἀπαντοῦν αἱ συνώνυμοι λέξεις αἱ δηλοῦσαι τὰ καταχθόνια αὐτὰ πλάσματα. Εἰς τινὰς περιπτώσεις ἢ σύντμησις αὕτη τυγχάνει ἀπρόσφορος καὶ περιττή, καθ' ὅσον συγκόπεται τὸ τελευταῖον μόνον γράμμα, εἰς τὴν θέσιν δ' αὐτοῦ τίθεται τελεία στιγμῆ, ὡς *Θήρ., Θράκ., Μέγαρ., Κύθηρ., Κρήτ., Ἀθῆν., Μάν., Καρδίτς., Κύμ., Σύμ., Αὐλών., Μετόχ., Σινώπ., Λάστ.* (*Λάστα* χωρίον τῆς Γορτυνίας, τὸ ὁποῖον ὑποτίθεται γνωστὸν εἰς τὸ εὐρύτερον κοινόν). Ἐτι μεγαλειτέρα ἀσάφεια ὑπάρχει εἰς συντμήσεις ἄλλων τοπωνυμίων, ὡς *Ἀνδρων., Κουρ.*, τὰ ὁποῖα φαίνεται ὅτι εὐρίσκονται εἰς τὴν νῆσον Εὐβοίαν. Γενικῶς τὸ σημαντικὸν τοῦτο μέρος ἀνεφερόμενον εἰς γλωσσικὰς καὶ ἐτυμολογικὰς παρατηρήσεις ἔπρεπε νὰ γραφῆ προσεκτικώτερον καὶ μετὰ μείζονος σαφηνείας.

Τὸ ἔργον ἔχει γραφῆ εἰς δημοτικὴν γλῶσσαν καὶ διὰ τοῦ καλουμένου μονοτονικοῦ συστήματος. Τοῦτο βεβαίως εἶναι θέμα ἐπιλογῆς τοῦ συγγραφέως. Παραδόξως ὅμως ἡ τοιαύτη καινοτόμος γραφῆ ἐπεκτείνεται καὶ εἰς παρατιθέμενα χωρία τῆς λογίας γραμματείας, προσέτι δὲ καὶ εἰς χωρία ἀρχαίων συγγραφέων. Ἄλλ' ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα παρουσιάζουσα ἐνότητα καὶ ὁμοιογένειαν ἀπὸ τοῦ Ὀμήρου μέχρι καὶ σήμερον διέπεται ὑπὸ τῶν κανόνων τῆς ἰδίας αὐτῆς γραμματικῆς. Ὅπως ἔγραφε πρό τινων ἐτῶν διακεκριμένος Βέλγος φιλόλογος, ὁ Καθηγητῆς καὶ Ἀκαδημαϊκὸς Maurice Leny, ἀνεξαρτήτως τῶν γλωσσικῶν διαφορῶν τῶν συγχρόνων Ἑλλήνων, αἵτινες συχνάκις παρουσιάζονται διὰ τοῦ τύπου, οἱ τόνοι καὶ τὰ πνεύματα ἔχουν ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος καθιερωθῆ εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἥτις εἶναι γνωστὴ ὄχι μόνον εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν οἰκουμένην πᾶσαν λόγῳ τῆς πνευματικῆς ἀκτινοβολίας τῆς ἑλληνικῆς γραμματείας. (Πρβλ. «Byzantion» 49, 1979, 555 κ.έ. On lit donc désormais des formes qui pour un helléniste classique, paraissent aussi barbares que εἶπεν ὁ θεός, ἐπιφοβούμαι, εὐρίσκω, δῶμα etc. Ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ὡς ὄργανον ἐκφράσεως τῶν ἀθανάτων ἔργων τῆς κλασσικῆς παιδείας, ἀλλὰ καὶ τῶν ὑπερόχων ἐννοιῶν τῆς χριστιανικῆς πίστεως, δεόν νὰ παραμείνῃ ἀκεραία καὶ ἀλώβητος, περιφανὲς μνημεῖον τοῦ κλασσικοῦ πολιτισμοῦ.

Πράγματι τὸ ἐν προμετωπίδι παρατιθέμενον χωρίον τῆς Σοφίας Σιράχ, ὡς καὶ χωρία τοῦ Φιλοστράτου, τοῦ Ἡσυχίου, ἄλλων βιβλίων τῆς Ἁγίας Γραφῆς, κείμενα Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ νεώτερα κείμενα τῆς τε ἐντέχνου καὶ τῆς δημώδους γραμματείας παρουσιάζονται δεινῶς παραμορφωμένα ὑπὸ τὸ ἄκομψον ἔνδυμα τῆς μονοτονικῆς γραφῆς. Τοῦτο ἄλλως τε φαίνεται ὅτι ἀντελήφθη τελικῶς καὶ ὁ συγγραφεὺς τοῦ παρόντος βιβλίου, διὰ τοῦτο δὲ παραθέτει ὠρισμένα μόνον ἐκ τῶν παλαιότερων κειμένων κατὰ τὴν παρεδεδομένην γραφὴν μετὰ πνευμάτων καὶ τόνων. Ἐκ τῆς τοιαύτης ὅμως ἀναμείξεως διαφόρων γραφῶν προέκυψε γλωσσικὴ σύγχυσις μὲ ἀποτέλεσμα νὰ παρεισφρήσουν ἱκανὰ σφάλματα. Ἐξ ἄλλου τὸ μονοτονικὸν σύστημα, ἀντιπροσωπευτικὸν γνώρισμα τῆς ἥσσοнос προσπαθείας, ἥτις χαρακτηρίζει τὴν σύγχρονον ἐποχὴν, δὲν βοηθεῖ εἰς

τὴν γλωσσικὴν ἐνότητα καὶ ἀκρίβειαν ἐν τῷ τυπικῷ καὶ τῇ συντάξει, στοιχεῖα ἀπαραίτητα δι' ἐν φιλολογικὸν καὶ ἱστορικὸν σύγγραμμα.

Παραθέτομεν ἐνδεικτικῶς διορθωτέα τινά, ὀλίγα μόνον.

Σελὶς 5 στ. 5 γραπτέον τῶν γνωστῶν βρικόλακων, σελ. 12 σημ. 3 στ. 7 γραπτέον *δαισιδαίμονες*, σελ. 17 στ. 7 ἀντὶ 24 γρ. 49, σελ. 27 στ. 6-7 ἀντὶ *τα της εμφανισῆς τους γρ. τὰ τῆς ἐμφάνισῆς τους*, ἄν, ἐννοεῖται κρίνεται ἀπαραίτητον νὰ διατηρηθῆ ἡ τοιαύτη ἀνάμικτος γραμματικὴ καὶ σύνταξις. Σελ. 28 στ. 14 ἀντὶ *επισπεύθη γρ. ἐπιστεύθη*, σελ. 28 σημ. 111 στ. 2 γρ. Valachie, σελ. 29 στ. 28 γρ. *κατ'ὄρθωσε*, σελ. 31 σημ. 124 στ. 3 (καὶ ἀλλαχού) γρ. *Κουτρούμπα*, σελ. 49 σημ. 228 στ. 2 γρ. *générale*, στ. 3 γρ. *Grèce ancienne*.

Γενικῶς τὸ θέμα ἐξετάζεται διεξοδικῶς, ἢ βιβλιογραφικὴ ἐνημέρωσις εἶναι ἐπαρκής, ἢ ἔρευνα τῶν προφορικῶν καὶ τῶν γραπτῶν παραδόσεων συστηματικῆ. Θὰ ἀνεμένετο ἐπιμελεστέρα διερεύνησις τῶν πηγῶν, ἀκριβέστερος ἔλεγχος τῶν παραπομπῶν, ὡς καὶ μεγαλειτέρα προσοχὴ εἰς τὴν σύνθεσιν τοῦ ἔργου, μάλιστα δὲ εἰς τὴν γλωσσικὴν μορφήν, ἢ σαφήνεια καὶ ἡ ὀρθότης τῆς ὁποίας εἶναι ἀπαραίτητος προϋπόθεσις διὰ τὴν ἀξιολόγησιν τοῦ περιεχομένου, διὰ τοῦ ὁποίου οὐχ ἦττον ρίπτεται ἱκανὸν φῶς εἰς τὸ ἐκ τῆς φύσεως αὐτοῦ σκοτεινὸν τοῦτο θέμα.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ Ι. ΖΑΓΑΝΙΑΡΗΣ

George Papademetriou, Ed., Photian Studies, Holy Cross Orthodox Press, Brookline, Massachusetts 1989, σ. 80.

Πρόκειται διὰ ἀξιοπρόσεκτον ἔκδοσιν τῆς Ἑλληνορθόδοξου Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Τιμίου Σταυροῦ τῆς Ἀμερικῆς, ἢ ὁποία περιλαμβάνει συντόμους μὲν, ἀλλὰ μεστὰς μελέτας, περὶ τοῦ ἁγίου Φωτίου, Πατριάρχου Κων/πόλεως.

Ἡ ἡμέρα τῆς ἑορτῆς του (6 Φεβρουαρίου) παρέχει τὴν εὐκαιρίαν τῆς προβολῆς τοῦ πολυπλεύρου ἔργου τῆς μεγάλης αὐτῆς προσωπικότητος μὲ διαλέξεις, ποὺ διαφωτίζουν τὴν ἐπιστημονικὴν καὶ ἐκκλησιαστικὴν δρᾶσιν τοῦ ἁγίου Φωτίου. Παρόμοιαι ἐκδηλώσεις γίνονται καὶ εἰς τὰς Ἀθήνας (μονὴν Πεντέλης) μὲ πρωτοβουλίαν τῆς ἱ. Ἀρχιεπισκοπῆς καὶ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς. Ὁ Μέγας Φῶτιος, τοῦ ὁποίου τὸ ἔργον καὶ αἱ πρωτοβουλία εἶχον παρεξηγηθῆ παλαιότερον ἀπὸ προκατελημμένους ξένους ἱστορικούς, ἔχει τοποθετηθῆ εἰς τὸν σωστὸν του βᾶθρον, ἀπὸ τὸ ὁποῖον διαλάμπει, διδάσκει καὶ παραδειγματίζει ἐπιστήμονας, ἐκκλ. ἡγέτας καὶ ἐργάτας τοῦ Εὐαγγελίου.

Τὸ μετὰ χεῖρας βιβλίον παρουσιάζει μερικὰς ἀπὸ τὰς διαλέξεις αὐτὰς (καθιερώθησαν τὸ 1982), αἱ ὁποῖαι, ἐξετάζουσαι ἀπὸ διαφορετικὸν πρῖσμα τὴν πολυεδρικὴν προσωπικότητα τοῦ Φωτίου, προωθοῦν τὰς περὶ αὐτὸν σπουδὰς καὶ δίδουν ἀφορμὴν πρὸς ἐξέτασιν καὶ ἔρευναν ἀμφιλεγόμενων θεμάτων.

Μετὰ σύντομον εἰσαγωγὴν τοῦ ἐκδότου Π. Γεωργίου Παπαδημητρίου, ἀκολουθοῦν αἱ ἐξῆς μελέται: 1) Παν. Χρήστου, Ὁ ἅγιος Φῶτιος ὡς διασωστῆς βιβλίων. 2) Π. Στυλ. Χάρακα, Ὁ λόγος, τὸ βιβλίον, ἢ βιβλιοθήκη. 3) Γεωργ. Μπεμπῆ, Ὁ ἅγιος Φῶτιος ὡς ὀρθόδοξος θεολόγος καὶ ἐπιστήμων. 4) Κων. Καβαρνού, Ὁ ἅγιος Φῶτιος ὁ Μέγας ὡς φιλόσοφος. 5) Ἐμμ. Μικρογιαννάκη, Ὁ ἅγιος Φῶτιος ὡς ἱστορικός. 6) Μητροπολίτου Αἰμιλιανοῦ Τιμιάδου, Ὁ ἅγιος Φῶτιος διὰ τὴν ὑπεροχὴν τῆς Παιδείας καὶ 7) π. Γεωργ. Γκρέγκορυ, Ὁ Πατριάρχης Φῶτιος: συγγραφεὺς, ρήτωρ, ἀνθρωπιστής.

Εἶναι ἐμφανὲς ὅτι καὶ μόνον οἱ τίτλοι τῶν διαλέξεων αὐτῶν προδίδουν τὸ